

פרוטוקול מס' 46

מישיבת ועדת הכלכלה שהתקיימה

ביום שלישי, כ"ז בחשוון תשל"ה, 12.11.74, בשעה 14.00

נ כ ח ו :

חברי הועדה:

ש. תמיר - היו"ר  
א. אבטבי  
א. זילברברג  
מ. חריש  
א. לבנבראון  
א. לבני  
י. מודעי  
נ. קצב  
י. שערי

מוזמנים:

מר זנבר - נגיד בנק ישראל  
מר שטיינברג - מטעם בנק ישראל  
מר וידר - מטעם בנק ישראל

מזכיר הועדה:

פ. פלקסר

היועץ הכלכלי לועדה:

ד. לב

רשמה:

ש. ברקת

סדר - היום:

המשך הדיון בסקירת נגיד בנק ישראל על המצב במשק.

234

(נתקבל ביום 18.11.74)

היו"ר ש. תמיר:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה. כדבר ראשון אני רוצה להודיע לחברי הועדה שמפעלי ים-המלח מזמינים אותנו להשתתף בביקור בסדום, ביום ד' ה-20 בנובמבר. הם מבקשים לדעת מי מחברי הועדה מעוניין להשתתף.

אני מקדם בברכה את נגיד בנק ישראל. אני מקווה שהוא ישיב על שורה של שאלות שכבר היצגנו בפניו, וכמובן יהיו גם שאלות נוספות.

א. לבני: רציתי לשמוע את התייחסות הנגיד לדבריו הוא. הוא פיתח לפנינו

תיזה מדוע אין יכולים לעשות פיתוח: א. משום שכעת אין אבטלה אלא תעסוקה מלאה; ב. זה יגדיל את חובות המדינה; ג. הפיחות לא ימנע את ריבוי השערים, ולכן אין בזה פתרון לבעיות המשק והכלכלה.

י. מודעי:

ברצוני לשאול רק שאלה אחת מבלי להתייחס לכורח שהיה בנקיטת האמצעים הכלכליים שננקטו, אלא רק לחריפותם. נדמה לי שמנה כזאת של חריפות מרוכזת, יכולה חס ושלום להסתיים לא בריפוי המצב, אלא בכך שהכלכלה נשרה לרמה נמוכה יותר במדרגן ותו לא. לגבי מספר נושאים מרכזיים לא ננקטו שום עמדות: תוספת היוקר למשל, הגדלת כוח הקניה, האתייחסות להון וכיו"ב. אומהים שאמנם ננקטו צעדים גם בתחומים האלה, אבל לא הוצגו העמדות. אני רוצה לשאול מה הן הסכנות הנובעות מכך בעיניך?

א. אבטבי:

אני רוצה לדעת כיצד יתבטא הנושא של האשראי לחקלאות, היות ועליית המחירים היא עצומה ולא שמעתי על כוונה להגדיל את האשראי. אני משוכנע שזה יפגע בייצור החקלאי.

א. לבנבראון:

אני מבקש לדעת מה הוא אחוז ההתייקרות המתבקש מן הפיחות; באיזו מידה המצרכים החיוניים יעלו מעל להתייקרות שנובעת מן הפיחות; איך ישפיע הפיחות על השכירים?

א. לבני:

צריך לראות איך הפיחות ישפיע על בעיית מאזן התשלומים. יש שמועות שבידי אזרחי ישראל יש סכומים גדולים של מטבע זר שאינם מוחזקים בבנקים בארץ. האם יש הערכה בכמה זה מתבטא? האם לא כדאי לחשוב על צורה של עידוד החזרת הכסף הזה ארצה, כלומר בדרך של ביטול ענישה, למשל?

י. מודעי:

מקובל בדרך כלל שכאשר עושים פיתוח, נוהגים כמו בשעת שילוח סיל: מלווים אותו במצנחים הנפתחים כאשר יש צורך בבלימה. אני מתכוון לפרמיות והיטלי יבוא, שמפעילים אותם בשלב מאוחר יותר כאשר כבר רואים את תוצאות הפיחות. מה שמפתיע אותי בפיחות שלנו הוא, שיחד עם הטיל שילחו גם את המצנחים מבלי להמתין ולראות לאיזה כיוון העניינים מתפתחים. אפשר לומר שהפרמיות והיטלי היבוא עכשיו הם כמעט כפי שהיו לפני הפיחות.

מ. חריש:

האזירה שמלווה את הצעדים שננקטו יכולה להיות מכרעת לגבי הצלחתה או אי-הצלחתה של התוכנית. אפשר לומר שלפחות חלק הארי של הצעדים אשר נעשו נכחו למעשה על ידי החנאים האובייקטיביים שנוצרו.

אני רוצה להעלות כמה שאלות בקשר לצעדים שצריכים היו, ועדיין יכולים ללוות מדיניות כזאת. קודם כל אני מתייחס לאותן השכבות שבאמת נפגעות, וכוונתי לעצם היכולת להזין את המשטחה. לא ברור לגמרי אם הפיצוי המוצע הוא ריאלי. באינדקס יוקר המחיה, המבוטס על 1969, מופיעים כל כך הרבה מצרכים, שלא ברור לגמרי אם הסכום הממוצע המחקבל בסוף, הוא פיצוי ממשי על העלייה שחלה במוצרים הבסיסיים, היות ומעורבים בכך הרבה מוצרים אחרים שאולי לא התייקרו באותה מידה. מתוך התגובות ששמעתי, ראיתי שמתחילים להעלות כבר ענינים מאד חמורים, כגון הליכת הבנים לצבא... לפי דעתי צריך לקיים מדיניות שתביא להורדה עוד יותר גדולה אצל אותם החלקים שיכולים לשאת בכך, ומאידיך להקל על השכבות החלשות; צריך להחזיר יותר שיויון לחברה. שאלה שניה נוגעת לחסכון בדלק. זה מרכיב רציני מאד בהוצאות מטבע זר, ואני משוכנע שצריך היה להחזיר את שבתון הרכב. הרושם הכללי הוא שמצמצמת תנועת המכונניות הקטנות והבינוניות שבלאו הכי אינן צורכות דלק רב ואילו המכונניות הגדולות שהוצאותיהן מחסות על ידי מפעלים ובעלי אמצעים גדולים, ממשכות לנוע כרגיל. עלייה המחיר איננה מביאה לצמצום בכל השכבות. כמו כן היתקצרות לשלב בתוכניה גם פתרון שימנע המרת פקדונות מטבע זר. ולבסוף אני רוצה לדבר על שיתוף ההסתדרות בתכנון הכלכלי במדינה. לא יתכן לתכנן מדיניות של צמצומים, שתעמוד במבחן המעשה, אם זאת לא תואמה קודם על ידי ההסתדרות.

היו"ר ש. תמיר : שאלה זו בודאי לא צריך להפנות לנגיד...

מ. חריש : שאלה אחרונה בקשר לתוספת יוקר. לא שמעתי שיש הצעה של עיקור סלקטיבי של תוספת היוקר. מה מציעים בעצם לעקר? יש להצטער על כך שתהליך ההידברות עם ההסתדרות מתחיל עכשיו, כאשר כבר נחגגשו עמדות נוקשות.

היו"ר ש. תמיר : לגבי שאלתו של חבר הכנסת לבני, אני רואה מחובתי להעמיד את הדברים על דיוקם: הנגיד לא שלל פיתוח, הוא עמד על הצדדים השליליים שבפיתוח אשר איננו מלווה בצעדים מרחיקי לכת נוספים.

כאדם שכבר לפני שבועות חבצ צעדים ראדיקליים מהממשלה להבראת המצב הכלכלי, אני חושב שהצעדים שננקטו היו בלתי נמנעים, אבל האיחור הקיצוני והמזיק בהפעלתם גרם וודאי לנזקים חמורים. יתכן שמשום כך נאלצו לנקוט צעדים כל כך דראסטיים. השאלה היא אם זה עונה על כל הבציות.

נדמה לי שמקובל על כל החוגים בציבור הישראלי, שלא יתכן שיתחלף בתוכנו אדם על סף הרעב. שאלתי היא מהו אחוז בתי האב, או הנפשות, אשר התייקרות המצרכים החיוניים והשירותים החיוניים יפגעו בהם במידה המסכנת את עצם חוסנם כבני אדם. אני לא מדבר על מי שיצטרך לעבוד יותר, ואולי לוותר על קנייה בגדים נוספים; אני מדבר על אלה שלא יוכלו לקנות מזון. שאלתי היא מה צריך לדעת הנגיד לעשות כדי להבטיח לא יהיה רעב בתוכנו, לא על-ידי סובסידיה של המצרכים, אלא על ידי עזרה לנצרכים.

מה לפי דעת הנגיד שיעור הנזק שניגרם למשק בגלל האיחור בהחלטות על המדיניות הכלכלית החדשה? אני יודע שהיתרות במטבע זר ירדו מ-1.8 מיליארד למיליארד; ויש ודאי נתונים רבים נוספים. מדוע מה שנעשה שלשום, לא נעשה לפני 3 שבועות, כאשר אפשר היה להקדים את בולמוס הקניות בציבור?

יש היום המרה של מטבע זר בקנה מידה עצום. האם אתם מעוניינים

בכך, ואם לא - מדוע לא מעלים את שיעור הריבית? אני לא חומך בהטלת איסורים על ההמרה או בהקפאת סקדונות, כי אז תחזיל הברחה גדולה של מטבע זר לחוץ לארץ. מאידך, אני חושב שצריך היה לעודד את האזרחים להמשיך ולהחזיק במטבע הזר שברשותם. מה כיום שיעור הסכומים שבידי אזרחי ישראל, בחשבונות סז"ק חמ"מ או נח"ד? האם לא היה רצוי להקטין את מס ההכנסה שגובים מן ההכנסות האלה?

יש לחץ עצום למניעת כל עיקור של תוספת היוקר. כל המומחים אומרים שאם תשלם התוספת בשלימותה בכל הדרגים, כמעט שלא עשיתם דבר. למראית עין זה נראה לי גם כן. אין מנוס מהורדת רמת החיים לגבי האוכלוסייה בכללה, תוך ריפוד המכה בשכבה התחתונה. אילו היתה מתקבלת הצעתך לריפורמה במס ההכנסה, לא היה צורך לשלם יותר, אלא היה נשאר בידי הציבור חלק גדול יותר מהכנסתו. זה היה מעודד עבודה נוספת, יצירה נוספת. אחת המטרות החשובות של המדיניות הכלכלית היא עבודה נוספת ומאמץ נוסף. רוב ציבור השכירים והלא-שכירים יכנס עכשיו, בגלל התוספות, למעגל של שיעורי מס גבוהים. כלומר, הנזק של שיעורי המס הגבוה יוחמר עוד יותר, ומי שהעלים קודם יעלים עכשיו עוד יותר. מי שלא רצה לעבוד היום משום ש"לא משתלם" מחר ירצה עוד פחות לעשות עבודה נוספת. אנו יכולים לראות דוגמה בארצות אירופה: בארצות שם אנשים רוצים לעבוד, כמו גרמניה והארצות הסקנדינביות, הכלכלה איתנה; בארצות שבהן לא עובדים, כמו איטליה, אגליית - הכלכלה מתדרדרת. שאלתי היא מה דעתך על נקיטת צעדים מהפכניים בשיטת המיסוי, שיאפשרו גם לאשה העובדת לצאת לעבודה, שיעודדו חסכון וכו' וכו'. לדעתי, חלק עצום מבולמוס הקניות נבע מכך שיש "כסף שחור". זה הכסף שלא ניתן היה להשקיע באיגרות צמודות. האם יש לכם הערכה על שיעור העובדים היתרים במוסדות הממשלה, ההסתדרות והציבור בכלל? האם על ידי שינויים בכללי הפנסיה הזכויות הסוציאליות והקלת הניידות באופן כללי, לא תובבר הנהירה לעבודה יצרנית ונוכל לפתור חלק מן העומס המיותר הרובץ על תקציבי הממשלה ותקציבי הציבור? שר-האוצר הקודם אמר עוד לפני 5 שנים שיש כ-100,000 עובדים יתרים, ומאידך אנחנו רואים בעיתונות שכל הזמן מחפשים אנשים למשרות נוספות בממשלה.

לפי דעתי חלק גדול והולך של הכלכלה הישראלית מתנהל מתחת

לשולחן. האם יש לכם הערכה מהו שיעור הכסף הלא-חוקי המתגלגל, במדינה ומחוצה לה?

האם יש לכם כבר תמונה ברורה לגבי הנזק שגרמה התמוטטות בנק

"ארץ-ישראל בריטניה" למדינת ישראל?

א. לבנבראון: בקשר לאשראי שהבנקים נותנים למוסדות ציבור ולעיריות, אני

שואל מדוע אין הבנקים יכולים, או רוצים, לתת הלוואות

לעיריות או למוסדות ציבור? האם האנשים הפרטיים שמלוים לעיריות ברגיט קצוצה, אינם מקבלים את הכסף הזה כהלוואה מן הבנקים?

מר זנבר: לפני שבועיים נשאלתי בועדה זו כמה שאלות מביכות: מה דעתי על

הפיחות ואיזה מדיניות קונקרטית הייתי מציע לממשלה לנקוט.

אמרתי שלא כאן המקום להציע איזה מדיניות לנקוט, כי לא יכולתי כמובן לפרט מה שאז כבר

היה בגדר החלטה. אשר לשאלה הראשונה, נפתחתי באופן אובייקטיבי ומקיף את היתרונות

ואת החטרונות של הפיחות. ציינתי את ההשפעה על מאזן התשלומים, היבוא והיצוא ותנועות ההון; ציינתי גם שהקשיים באים מן ההמרה הגדולה, שיוצרת תוספת נזילות במשק, שזה שלילי במיוחד כאשר יש תעסוקה מלאה, ושיש גם בעייה נוספת: האם קיימים הכוחות הפיזיים השטנציאליים שיכולים לנצל את התנאים הנוצרים כתוצאה מן הפיחות באופן חיובי, הן בקטע היצוא והן בקטע היבוא. במפורש לא אמרתי שאני בעד או נגד פיחות. אתרתי שאחת הבעיות היא מה גודל הפער שיכול להיות בין השער הרשמי לשער המיוחד שאנו קובעים ליבוא וליצוא. ככל שהפער הזה גדול יותר, מסתכנים יותר בהברחה רצינית של מטבע זר. הפער הגיע לפני הפיחות ל-50%, וזהו גבול שלא צריך להגיע אליו. נדמה לי שגם בשטח פטס ההכנסה עברנו קצת את הגבול בשיעורים השוליים. הדבר הזה מתברר כאשר הציבור מנהל משא ומתן לא על שכר ברוטו אלא על שכר נטו, ומעלימים הכנסות. צריך לחוש מהו הגבול שאסור לעבור עליו.

כאשר מישהו צריך להחליט אם לעשות פיחות או לא, הרי יש לקחת

בחשבון את כל הדברים שמנינו ועוד גורם חשוב מאד: הזמן; כמה זמן עומד לרשותנו כדי לשפר את המצב הכלכלי, וכדי שלא נגיע לקטסטרופה. זה השיקול העיקרי כאשר דנים היום בפיחות. בזבזנו בצורה ברורה ביותר את שנת 1974, וגם את 1973 עד המלחמה. למעשה היתה שנת 1973 השנה הגרועה ביותר לכלכלת ישראל. הצריכה לנפש עלתה כמעט ב-9%, והיתה הרעה עצומה במאזן התשלומים. כל זה לא נבע מצורכי הבטחון. אחרי המלחמה התנהג הציבור בצורה מאד מאופקת, אבל אנחנו עזרנו לו לצאת מהר מאד מן ההתאפקות הזאת. בין 1972 ל-1974 גדל היצוא ב-50% לעומת גידול של 100% ביבוא, והגרעון במאזן התשלומים עלה ב-300%. אם יכולנו ב-1973 לממן זאת על ידי ההכנסות המיוחדות במטבע זר שקיבלנו כתוצאה מהמלחמה, הרי 3,7 מיליארד דולר מימנו מהמקורות האחרים שיש לנו (הלוואות נזירות מן הממשלות ומן היהדות). כל זה יחד נתן 2,5 עד 2,8 מיליארד דולר. יש לנו קושי בהשגת מיליארד דולר ב-1974 וזימנו זאת על ידי הפחתת הרזרבות שלנו. על "תרגיל" זה אי-אפשר לחזור עוד פעם כי אין יותר רזרבות מספיקות. ב-1975 יש רק אפשרות אחת: לקחת הלוואות בקנה מידה גדול או לנקוט באמצעים כלכליים דראסטיים. צריך היה לקחת עוד כ-100 מיליון דולר הלוואות עסקיות לתקופה קצרה ובריבית גבוהה. ואולם הסכנה העיקרית בלקחת הלוואות עסקיות בקנה מידה גדול היא, שאחה סוחר את הצינור באמצעותו תוכל לגייס הלוואות כאלה בשעת הדחק. יש גבול להלוואות העסקיות, כי ב-1976 או 1977 עלולים היינו להגיע לקטסטרופה, כלומר אי-אפשר יהיה לממן את הצרכים על ידי ירידה ברזרבות ולא על ידי גיוס הלוואות עסקיות. זה מה שקרה למעשה עכשיו לאיטליה, שכבר לקחה 3,5 מיליארד דולר הלוואות בראשית השנה והיום אין לה יותר אפשרות לקבל הלוואות. אמנם אצלנו החוב הלאומי לנפש הוא הגדול ביותר, ואנחנו עומדים הרחק מעבר לכל האחרים, אבל גם איטליה איננה מסוגלת לגייס עוד הלוואות עסקיות. אם אנחנו נגיע למצב כזה זאת תהיה קטסטרופה, ואבטלה המונית. אם אין מטבע זר כדי לשחרר חומרי גלם, אין מה לעשות במכונות. הפיחות הזה, וכל מה שהתלווה אליו, בא לפתור בעייה נודאית של אבטלה המונית בעוד שנה - שנתיים. זאת היא בעייה הזמג שהכריחה אותנו לעשות משהו מיד, מהר ככל האפשר.

לפני שנה היו אנשים שחשבו שאפשר לגלגל עוד הלוואות; אולי

הכלכלנים טועים... התברר שאנחנו לא טעינו. בשנה שעברה טענתי שאסור לרדת ברזרבות מתחת ל-800 מיליון דולר. היו שחשבו שזאת ממש בגידה לומר דברים כאלה, שאני יוצר פאניקה, וכו'. אני מצטער שהצעדים האלה לא נעשו אז, כי אז היה אפשר לאימנע מן הצעדים הדראסטיים שהיום גרמו 'שוק' בציבור, גם לאוחו ציבור שעד לפני שבוע טען מדוע לא עושים צעדים דראסטיים.

האם כוונתך שלפני שנה אפשר היה לפתור את הבעיות על ידי צעדים פחות דראסטיים?

י. מודעי:

וודאי. לפני שנה אמרתי: צריך לנקוט במדיניות כזאת שרמת החיים

מר זנבר:

ב-1974 תהיה כפי שהיתה ב-1972. ב-1974 קיימנו רמת חיים ב-

9 - 10 אחוז יותר גבוהה מאשר ב-1972. אילו היינו הולכים אז בדרך שהיצעתי, היינו חוסכים

400 עד 500 מיליון דולר, והיום היינו ברמה כזאת שלו המשכנו בה, יכולנו לחסוך עוד 500

מיליון דולר - בלי צעדים נוספים.

מה היית עושה אחרת - פחות יותר קטן?

י. מודעי:

לא פחות יותר קטן, אלא צעדים אחרים. קודם כל מוכרחים לדבר

מר זנבר:

על הקוים הכלליים, רק אחר כך אפשר להיכנס לדיון בכל קטע

בנפרד.

מה למשל לא היה צריך לעשות?

י. מודעי:

למשל העלאת מחיר הסוכר מ-2 ל-6 לעכשיו; אז אפשר היה

מר זנבר:

להעלות את הסוכר ל-4 ל, ואחר כך ל-6 ל. זה לא אותו דבר.

הפיחות כשלעצמו הוא רק קטע אחד. ב-1962 כאשר שינינו את שער המטבע, הורדנו את שיעורי המכס; המכס נשאר באותו סכום, אבל באחוז יותר קטן בגלל ההתייקרות. הפעם הייתה עלייה הרבה יותר גדולה, כי שיעור המכס נשאר בעינו וגובים אותו מסכום יותר גבוה. לפני שנה לא הייתי עושה זאת. ההגיון הכלכלי היה מחייב האחדת שיערים. היינו צריכים להפחית את השערים של המצרכים האלה שיש עליהם 80 עד 100 אחוז מכס.

לגבי השאלה איזה נזק הביא האיחוד בנקיטת הצעדים, אפשר לומר

שהנזק מתבטא בעיקר בתחום הסיכון ואי-אפשר למדוד אותו בכסף. איזה משמעות יש לסכום, אם אמרים שנגרם נזק בחצי מליון דולר? בראשית 1974 פירושו של חצי מיליון דולר הוא לגמרי אחר פאשר בראשית 1975. השאלה היא מאיזה קופה לוקחים אותם. המחיר ששילמנו הוא בכך, שהמשק שלא היה במצב של סכנה מיידית, הבאנו אותו למצב של סכנה מאד קרובה, של סכנה מיידית. בעיני זהו מחיר נורא בשביל משק שנמצא במצב של סכנת מלחמה. חמור מאד להביא אותו למצב מסוכן כזה. זהו בעיני מחיר הדחייה. לסכומים אין כל משמעות; ראיתי בעיני שאנשים נלחמו על פרוסת לחם כאילו כל חייהם היו חלויים בזאת; שנה לפני זה זרקו ככר לחם כי לא היה לזה כל חשיבות. לכן אי-אפשר לעשות הגדרות כמותיות; צריך לראות כל דבר לעומת המצב בו אחת נמצא כאשר אתה מדבר על כך. כמו כן, מוכרחים לומר שהמחיר מתבטא גם בסבל הציבור כעת. אני חושב שפיחות היה הכרחי עכשיו, במשולב עם פעולות דראסטיות כאלה כפי שעשינו, וכל זה בא על מנת להבטיח תעסוקה וחיים תקינים פחות או יותר ב-1975.

הנגיד הקודם כתב באחד הספרים שלו שאנחנו ממשכנים את הנסים

שעליהם אנחנו בונים את המדינה. אמרתי לו שאנחנו כבר לוקחים משכנתא שלישיית על הנס...

המשכנתא הראשונה היא שאנחנו לא דואגים לרכישת נשק: האמריקאים ישלמו בשביל זה. האם מותר לבנות על נסים? אנחנו לוקחים "FOR GRANTED" שהנס הזה אמנם יחקיים, אם הם לא ישלמו, נצטרך לשלם בשביל הנשק על ידי הורדת רמת החיים, או שיהיה שלום, או שנצטרך לשלם מחיר מדיני. גם אלה נסים, אנחנו סומכים על זה שהכל יסתדר, וגם זה יהיה נס. המשכנתא השלישית, לא רוצים לקחת. המשכנתא השלישית היתה צריכה להיות הלוואות נוספות, ועל ידי כך לסתום כל אפשרות הלוואות נוספות ב-1976. הפיחות הזה, כפי שהוא תוכנן, היה צריך לאפשר לנו לוותר על המשכנתא השלישית, על הנס הזה שמישהו יממן אותנו.

אי אפשר לדעת כמה דולרים יש לתושבי ישראל בחוץ לארץ. אי אפשר להעריך את זה. בקשר לשאלה אם כדאי "להלביץ" את ההון הזה, ככלכלן הייתי אומר "כן" אבל כאדם, בהחשב עם כל השיקולים, הייתי אומר: לא! כאשר מפילים עול כזה על כל השכבות בארץ, אינני חושב שזה המועד הנכון לסייע לאלה שלא ישלמו מסים. צריך לנסות לפתור את זה בדרכים אחרות. רוצים להנהיג עונש מינימום לעבריני מס ומפירי הפיקוח על מטבע זר. אני מקווה שגם התנאים שנוצרו עקב הפיחות יסייעו לאנשים להביא כסף חזרה, ואפשר יהיה להימנע מ"הלבנת" הכסף הזה; זה אחד הדברים האחרונים שהייתי מוכן לעשות.

לגבי הסכנה שבמדיניות המקיפה הזאת, תשובתי היא: אין ברירה.

הינו צריכים לעשות מדיניות עוד יותר חמורה ומקיפה. אנחנו מתמודדים לא רק עם בעייה אחת. אילו היתה קצת אבטלה, היתה הצלחת הפיחות יותר בטוחה, אבל אנחנו לא רוצים אבטלה. היו עוד כמה בעיות: העיוותים החמורים שקיימים במשק הישראלי בהשוואה למערכת המחרים הטבעית בעולם. הכל אצלנו מעוות: מחיר החשמל, המים, המצרכים הבסיסיים, הסוכר, הדלק - יש הפרש עצום בין המחיר הריאלי והמחיר בשוק. עדיין נשארה בעינה סובסידיה של 50% על סוכר, 80% על שמן, 60% על מרגרינה, 50% על גבינות, 85% על לחם וכו'. העיוותים האלה מביאים לבזבוז באותו מוצר שעולה במטבע זר יקר. מאכילים בהמות בלחם, ועוד מייצאים מוצרים אלה למדינות ערב עם הסובסידיה, זוהי בעייה נוספת לבעיית מאזן התשלומים.

בעייה שלישית שצריך להתמודד איתה זהו חקציב לשנת 1975. שנה היא

גרעון גדול, ובלאו הכי צריכים היינו להטיל מסים נוספים. צריך היה לטפל בכמה בעיות יחד, ולכן צריך היה לנקוט במדיניות כזאת שגם תקל על מאזן התשלומים, גם תצמצם את העוותים, גם תאיט את הפעילות הכלכלית הממשלתית והפרטית הנובעת מביקוש פרטי או ממשלתי, וגם להגביל את האשראי כדי למנוע שהרחבת האשראי לא תהרום את הפיחות. לא היתה כל אפשרות להימנע מצעדים בהיקף כזה, חבר-הכנסת מודעי, אלא אילו עשינו את הפעולות האלה קודם.

יש עוד תחומים שבהם צריך לנקוט בצעדים נרחבים ובעיקר בתחום

מס ההכנסה, בתחום השכר. הממשלה כבר הודיעה שיש כוונה להקים ועדה ציבורית, בשיתוף עם ההסתדרות והמעסיקים, לנושא השכר, ההכנסות והמסים. אם ועדה זו תקום ותחיל לעבוד ברצינות, היא תטפל בבעייה המרכזית של חיינו. צריך לתקן את העיוותים-על-גבי-עיוותים שקיימים בתחום השכר ומס ההכנסה, המשולבים יחד. אפשר לכן למצוא רק פתרון משולב. צריך לבטל את כל התשלומים שניתנים מתחת לשולחן, לחייב אותם במס הכנסה, אם כי הדבר בלתי אפשרי בשיעורי המס הקיימים. יצטרכו להוריד את שיעורי המס, וזה צריך כנראה להיות משולב בהפעלת מס ערך מוסף. העיקר הוא שנוכל לתרום משהו לעצירת ההידרדרות בשני תחומים: התחום המוסרי (תחום פירוק העבודה והייצור. אנשים אינם רוצים לעבוד, ומשקיעים אינם רוצים להשקיע אלא בקומבינציות. אנחנו לא יכולים

להרשות לעצמנו כל עלייה ברמת החיים, אלא בתנאי אחד בלבד: על ידי כך שגורמי הייצור הקיימים במשק, הון ועבודה, יוטעלו כך שהפיקה הלאומית תגדל כתוצאה מגידול התפוקה והטריזון. זה הדבר היחיד שיכול להבטיח לנו רמת חיים בעתיד, אי אפשר לצפות אפילו שזה יושג ללא רביזיה רצינית בתחומי השכר ומס ההכנסה.

שאל חבר הכנסת מוועי איך זה שהשארנו טרמיות והיטלים מיד לאחר הפיחות. אני רוצה לומר שאילו עשינו פיחות יותר גבוה, ואז היינו יכולים לוותר על ההיטלים והטרמיות - סכנת ההמרה והצפת המשק הייתה הרבה יותר גדולה. ההשפעה השלילית של הפיחות על חלוקת ההכנסה הייתה עוד יותר גדולה. צריך למצוא את שיוך הביזיס: לעשות פיחות מקסימאלי ומינימאלי בעת ובעונה אחת. צריך היה לעשות את הפיחות המקסימאלי עד לגבול הסכנה של המרה בקנה מידה עצום. אם העונדה שהשארו היטל של 15% התפוסה כרמד שיבוא פיחות נוסף, ולכן לא ממירים את המטבע הזר - סימן שקלענו למטרה. יש אנשים שבצדק מקבלים עכשיו רווח הון: אלה שיש להם פקדונות במטבע זר. אותו פיקדון שזה מיום ליום יותר לירדת. כמו כן מרוויחים אלה שיש להם איגרות חוב צמודות, כי מחיר איגרות החוב יעלה הרבה יותר מאשר סל המצרכים של בעל האיגרות. התייקרות המצרכים משפיעה הרבה יותר על המשפחה שאיננה מרבה לקנות מלבד המצרכים הבסיסיים, מאשר על אותה השיכבה של בעלי איגרות החוב, אשר בדרך כלל סל המזונות מהווה אצלם חלק יותר קטן מהוצאותיהם. אנו מעוניינים שאנשים אלה ירווחו, כי אנו רוצים שהם יחסכו. אנחנו רצינו שקבלי הפיצויים יביאו הנה את המאקיס, שיהיה להם פיקדון צמוד למטבע זר, כי על ידי כך המטבע הזר עצמו הוא בידי מדינת ישראל. ועוד לנו לממן את הפעילות השוטפת שלנו. כדי שהם יעשו זאת, הבטחנו להם לשמור על ערך הפיקדון שלהם. אהנו דבר עם הישראלים שקונים איגרות חוב צמודות. זוהי תרנגולת הזהב שמטילה את הביצים הרצויות לנו, ואסור לנו לגזוע בה. זה מתבטא בהכנסה של 25 מיליון דולר לחודש למדינת ישראל, ואנחנו רוצים שהחודש הזה ימשיך לזרום. סך הכל אנחנו משלמים 6% ריבית על פז"ק ו-4% ריבית על חמ"מ.

היו"ר ש. תמיר: מדוע לא מגדילים את הריבית אם כך?

מר זנבר: צריך להביא בחשבון שהאנשים המזוינים כאן את המאקיס, כאשר הם ממירים אותם ללירות וקונים מצרכים שיש עליהם היטלים גבוהים, למעשה מטפידים. יש להם רוח מסויים וק כאשר קונים את המצרכים הבסיסיים המטובסדיים.

היה הכיף. השאיר את הטרמיות ליצוא, כדי להבטיח את הריוחיות. יתכן שמקומות עבודה רבים ייסגרו ומאנשים שעובדים שם היום יצטרכו להיקלט בתעשיות שעובדות בשביל יצוא. צריך שיהיה כדאי לבעלים להרחיב את המפעלים האלה. לכן צריך להחיל עליהם המריץ, וגם להבטיח להם שאם יקרה משהו יוגדל התמריץ. (למשל אם יצטרכו לשלם תוספת יוקר). הוצאה שהריוחיות של היצוא בכל מקרה לא תיפגע.

חבר הכנסת לבנבראון שאל מה תהיה ההתייקרות. לעיני, בערך 18% אבל אי אפשר לומר זאת מראש. כאשר יש ביקוש גדול אפשר לגלגל על הצרכן את כל ההתייקרות ואף תנסח רווח; כאשר הביקוש הוא קטן, אי אפשר לגלגל את כל ההתייקרות על המחירים. אני מקווה שהביקוש לא יגדל, אלא אפילו יצטמצם, ואז ההתייקרות תהיה עוד פחות מ-18%. אבל זה חשבון תיאורטי. שהמציאות תצטרך להוכיח. אין צל של ספק כי סל המצרכים של השיכבה העניה יתייקר יותר, היות והמצרכים הבסיסיים שהתייקרו מהווים חלק יותר גדול בתוצאה שלהם. מר וידר,

היושב כאן, עשה חשבון שלגבי אותה שיכבת הכנסה שמהווה 15% של האוכלוסייה, התייקרות הסל הממוצע תחבטא ב- 145 - 150 לירות. בקבוצה הזאת כלולים כל אלה שמרויחים פחות מ-900 לירות ברוטו, מכל מיני הכנסות ולא דוקא משכר. יש ביניהן משפחות גדולות, משפחות קטנות ורווקים. אף לומר שבחוק הקבוצה, ההכנסה הממוצעת היא כ-600 לירות, ומסתבר שהתייקרות תהיה 25% עד 30%. אם המדובר ברווק, התייקרות לא נוראה; אם המדובר במשפחה עם הרבה נפשות, זהו נטל מאד כבד.

היתה שאלה אם התייקרות המצרכים הבסיסיים עלתה על הפיחות.

החשובה היא כמובן כן: הפיחות היה צריך לגרום להתייקרות של 43% ולא יותר. היתר נובע מביטול הסובסידיה. התייקר בעיקר טוּכר, וגם השמן.

בקשר להשפעת התייקרות על השכירים, אפשר לומר כך: אם נניח

שערב הפיחות מצבו של השכיר היה פחות או יותר מאוזן מבחינת ההכנסות וההוצאות, יש לו עכשיו התייקרות בשיעור 18%, כפי שהיטברתי. בינואר הוא יקבל תוספת יוקר, 20% בערך לעומת ההכנסה נטו, אפילו עם העיקור. יצטרפו לשלם כ-30% תוספת יוקר, כלומר 300 לירות בערך פטורות ממס ההכנסה לפני התיקרה. תוספת היוקר מגדילה את תלוש המשכורת ב-13% בערך, ואפשר לומר שההכנסה נטו עולה ב-20%. כלומר, לאחר שהשולם תוספת היוקר הרגילה יהיה מצבו של השכיר כפי שהיה לפני הפיחות, ואולי אפילו קצת יותר טוב. מזה שנים כבר מתנהל הויכוח אם תוספת היוקר היא תשלום בעד התייקרות שהיתה, אף בעד התייקרות שתהיה. על כל פנים, התשלום הזה יחזיר את השכיר למצב בו היה לפני התייקרות, עם תוספת מסויימת. ללא עיקור, זה וודאי יתן לו מיקדמה רצינית לחודשים הקרובים. במצב של מדינת ישראל, כאשר יש סכנה מוחשית שלאבטלה גדולה בטווח של שנתיים, מוכרחים להוריד את רמת החיים. כל הצעדים שננקטו עשויים להוריד את רמת החיים ב-5%, ולמעשה צריך היה להוריד ב-10%. התוכנית היא שהמשפחות עם ההכנסה הנמוכה יקבלו פיצוי מלא - ויבדקו את השיעורים באופן מפורט עם ההסתדרות. כל האחרים צריכים להוריד את רמת החיים. ברור שעיקר הנטל האבסולוטי יוטל על השכבות הגבוהות אבל יחסית תהיה הפגיעה הגדולה ביותר בשכבות הביניים, אף על פי שאנו מגדילים את מס ריוחי הון מ-40% ל-50%, מגדילים את מס שבת, מטילים מיסי יתר על כל המלאי, מגדילים את הניכוי במקור מדיוידנדות ועוד רשימה של פעולות אשר פורסמה על ידי האוצר. מצרכי המותרות ישאו במס נוסף מיוחד, ועוד. הכוונה היא שבאופן יחסי בעלי ההכנסות הגבוהות יצטרפו לשלם יותר, אך הם כמובן יכולים לשאת בזה.

מ. חריש: זאת גם השיכבה שיודעת להיערך לקראת זה. זוהי השיכבה שצברה את האיגרות הצמודות ואת המטבע הזר.

מר זנבר: זה לא ברור לגמרי. אם האיש קנה מלאי, הוא חייב עכשיו לשלם

על זה מס מלא בפעם הראשונה של מדינת ישראל. בכל הפיחותים הקודמים אמרנו למחזיקי המלאי שאם יחייבו לא להעלות מחירים, ישוחררו ממס יתר - לטעמים אפילו שוחררו מ-2 לירות מס כדי שיספגו לירה אחת אחת התייקרות. הפעם יצטרפו לשלם את ההמרש המלא עבור כל המלאי. זה ממש הפסד, כי הוא שילם רבית על המלאי הזה, והרבית יקרה מאד. בדרכים חוקיות יהיה קשה מאד להתחמק מן התשלום.

היתה שאלה מדוע לא נותנים הבנקים הלוואות לעיריות.  
הסיבה פשוטה מאד: לבנקים אין כסף לתת הלוואות לזמן ארוך. שוק ההון למעשה מולאם. מה שאפשר לגייס באיגרות חוב צמודות, בא לממשלה ברובו המכריע או משחמשים בו בהכוונה ממשלתית. גם העיריות מקבלות כסף מזה, אבל אם הן רוצות סכומים יותר גדולים, התנאים שהן נאלצות לשלם קשים מאד. יש גם שאלה פוליטית, לאו דוקא כלכלית: מדוע צריכות העיריות לשלם הלוואות צמודות כאשר ההכנסות שלהן אינן צמודות? התעשייה, החקלאות וכו', מקבלות הלוואות לא צמודות.

בקשר לשבחון הרכב - דנים בנושא. החברר שמי שלא נוסע ביום השבחון, מבצע את הנסיעות של אותו יום ביום אחר. לא היה חסכון ממשי. על כל פנים ברור שהתייקרות גדולה במחיר הדלק מוכרחה להביא לצימצום הצריכה. זה הנסיון בעולם כולו, פנאי, כמובן, שהממשלה איננה מממנת ההפרש. לכן השאלה היא באיזה מידה יוכרו ההוצאות לצורך מס הכנסה, ובאיזה מידה ישלמו הממשלה והמוסדות פיצוי מלא לעובדים. יש מוסדות שמדברים על קיצוץ הקילומטריז, ויש שמדברים על פיצוי חלקי בלבד. אני חושב שזה אחד הדברים המרכזיים בהצלחת התוכנית, מבחינה ציבורית יותר מאשר מבחינה כספית. בקשר לפקדונות במטבע זר והמרתם, אנחנו דנים עכשיו על דרכים כיצד לשפר את התנאים לבעלי פקדונות אלה כדי שלא יהיה להם כדאי להמיר. יש רעיונות שונים, כולם בכיוון זה: מי שיחזיק פיקדון מטבע זר תקופה ארוכה יותר, יקבל פיצוי גדול יותר. היו בעיתונות הודעות מסולפות בקשר לכוונה להטיל מס, כביכול.

היו"ר ש. תמיר : אם יש לכם כוונה כזאת, הייתם צריכים להכריז על כך בעת ובעונה אחת עם הפיחות, כדי למנוע את האנשים מלרוץ ולהמיר את הפקדונות. ישראלי שמקבל שכר טרחה במטבע זר צריך לשלם על כך מס הכנסה, ניכוי במקור. אצל רבים זה מגיע ל-85%.

מר זנבר : זה מסגיר לי את העומדה שלא היו המרות רבות בתז"ק א'. ולעומת זאת נרשמו המרות רבות בתז"ק ב'.

בקשר לעיקור תוספת היוקר אני רוצה להזכיר ולומר: אם לא נוריד את רמת החיים, נקלקל כל מה שאנחנו רוצים לתקן, כלומר לא נשיג את המטרה. במקום לחת לציבור ולקחת ממנו, הרבה יותר נכון לא לתת. מכאן בא הרעיון של עיקור תוספת היוקר - לא ה-30% הנובעים מן העכר, אלא מה שנובע מן הפיחות. זה הכרחי. חמדת צריך לפצות את השכבות הנמוכות עבור ההתייקרות, אבל רק את אלה. באים להפגין פועלי אשדוד, עם 3,000 לירות הכנסה נטו!

בקשר להידברות עם ההסתדרות - אין אפשר היה לשבת איתם ולהאט פירטי מדיניות, כאשר אסור לנו לגלות שיהיה פיחות? לגבי כל צעד שהוא, אשר אפשר היה להתייעץ עליו, יש הבדל גדול מאד אם הוא בא בעיקבות פיחות או בלי פיחות. אי אפשר לבוא ולבקש את ההסתדרות לביטול סובסידיות, אם לא אומרים שזה יבוא יחד עם פיחות.

י. שערי : מה דעתך על פשרה כזאת: העיקור של תוספת הוקר יהיה לזמן מוגדר, לשנה אחת בלבד? אני חושב שזה עונה על הבעיה בחקופה הקריטית, וזאת יכולה להיות פשרה פחות גרועה ממה שעלול להסתכם בטוף.

מר זנבר :

אני אינני נמנה על האוהבים להתפשר. אני מעדיף

העסוקה על שכר. כל תוספת תביא להגדלת סכנת

האבטלה. חייבים להבין את המצב, ואם רוצים להמשיך לשחק לפני כללי המשחק המקובלים, לא הועלנו מאומה. אסור להפסיד זמן, כל פשרה פירושה הפסד זמן. צריך להבין פעם שהמצב הוא באמת רציני ביותר, כי מירווח הזמן העומד לרשותנו מצטמצם והולך.

לגבי מספר הנפשות שיפגעו ברמת הצריכה הבסיסית

שלהן - לדעתי אף אחר לא יפגע, כי יקבלו פיצוי מלא. מר ויָדָר יעביר לחברי הועדה נתונים נוספים בתחום הזה.

היו"ר ש. תמיר :

אנחנו צריכים לראות את הנתונים העובדתיים כדי

שנוכל להציע איזה פיצוי ולמי צריך לשלם.

מר זנבר :

היתה שאלה מדוע לא ננקטו הצעדים האלה שבועות

יותר מוקדם, ולא יזה נזק זה גרם. אני יכול רק

לומר שאוהן הסיבות שהיו לפני שנה, כאשר חשבו שאפשר "לגלגל כספים" במקום לנקוט בצעדים, למעשה פעלו כל הזמן. היה דרוש זמן כדי לשכנע את מי שצריך לשכנע, בעיקר את שר-האוצר, שחייבים לנקוט פעולה מיידית ואסור להפסיד זמן. אזילת הרזרבות החמורה, שחלה בעיקר בחודש אוקטובר, שיכנעה סופית את שר-האוצר שחייבים לפעול מיד. זה מה שנחן את הדחיפה, שר-האוצר אמר שאי-אפשר לדחות יותר. אמרו שהעצבנות בציבור בשבוע האחרון נבעה במידה מסוימת מהדברים שאני אמרתי, שהתפרסמו בעתונות וגם גרמו לפרסום מאמרים נוספים. יתכן, אני לא מצטער שאמרתי את הדברים.

היתה שאלה כמה מטבע זר יש בחשבונות פז"ק והמ"מ.

לפני הפיחות זה הגיע ל-1,6 מיליון דולר.

היו"ר ש. תמיר :

יש לכם הערכה כמה מזה יומר?

מר זנבר :

אינני יודע. אני לא חושב שיהיה המרה גדולה. המירו

בקנה מידה גדול נח"דים ופז"ק ב". זה יהיה אחד

הגורמים המרכזיים בתכנון המדיניות המוניטארית. אנחנו נוקטים עכשיו במדיניות מוניטארית מאד מרסנת. אנחנו שוקלים לעודד את המגמה הזאת על ידי הנהגת "פיקדון ברירה": מי שיפקיד לשנתיים, שלוש או חמש שנים, יוכל ליהנות מהברירה לקבל מה שמגיע לו היום, או שבמקום ההצמדה למארק ולדולר יקבל הצמדה לאינדקס בפרופורציה איזו שהיא.

י. שערי :

ההצמדה חיה מהיום והלאה?

מר זנבר :

כן.

היו"ר ש. תמיר :

אפשר להודיע שאחם גם שוקלים הגבלת המס על פז"ק ב"?

מר זנבר :

נשאלתי מהו שיעור העובדים באבטלה סמויה; אינני

יודע. אינני יכול להסביר לעצמי מנין לקחו את

המספרים. מי יכול לדעת את זה? כמובן שניידות היא הכרחית, וגם האפשרות להוציא לפנסיה מוקדמת היא רצויה. אנחנו לא רוצים שאדם יהיה מושגל במקום מסויים שלא יוכל לזוז ממנו. צריך להקל עליו את הניידות, על ידי האפשרות להעביר את הזכויות הסוציאליות.

בקשר לבנק ישראל בריטניה - אינני יודע עכשיו

יותר מאשר קודם. הערכתנו היתה שזה לא יעלה על 200 מיליון לירות, ואני חושב שהגענו ל-145 מיליון. המצב יכול להשתפר כי הסכומים הוקפאו בלירות.

הישיבה ננעלה בשעה 16.00.

234